

- / Нац. акад. наук України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2008. — 18 с.
7. Слободенюк Е. В. Туризм як чинник гуманізації відносин між народами : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Нац. акад. наук України. — К., 2003. — 19 с.
 8. Соколов А. В. Метатеория социальной коммуникации : методический материал / Рос. нац. б-ка. — СПб.: РНБ, 2001. — 352 с.
 9. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. — СПб.: Михайлов, 2002. — 460 с.

Надійшла до редколегії 20.01.2011 р.

УДК 378.147:004.738.5

А. Я. ФІЛІПОВА, О. О. ОЛІЙНИК

ЕВОЛЮЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ США

Розглядаються тенденції еволюційного розвитку засобів інформаційних технологій у напрямі їх застосування в освітньому процесі США.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології навчання, інформаційні технології дистанційного навчання, тенденції, Інтернет, освіта, США.

Рассматриваются тенденции эволюционного развития средств информационных технологий в направлении их применения в образовательном процессе США.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии обучения, информационные технологии дистанционного обучения, тенденции, Интернет, образование, США.

Tendencies of evolutionary development of application of information technologies in the education of the USA have been considered.

Key words: information communication technologies of teaching, information distance learning technologies, tendencies, Internet, education, the USA.

В останні десятиліття значного розвитку не лише в західних країнах, але й у пострадянських державах набула ідея інформатизації і комп'ютеризації навчального процесу як важливого засобу вдосконалення освітньої системи та забезпечення прогресу суспільства в цілому. Саме з інформатизацією

освіти пов'язані реальні можливості побудови відкритої системи освіти, що дозволяє кожній людині вибрати власну траєкторію навчання, а також суттєві зміни технології здобуття нового знання за допомогою ефективнішої організації пізнавальної діяльності студентів під час навчального процесу на основі такої найважливішої дидактичної властивості комп'ютера, як індивідуалізація навчального процесу при збереженні його цілісності за умови програмованості й динамічної адаптованості автоматизованих навчальних програм. Однак досвід нашої країни в цьому напрямі є незначним.

У зв'язку з вищезазначеним, усебічний аналіз теорії і практики комп'ютеризації освіти в США, де інформаційні технології навчання розглядаються як системний метод проєктування навчально-пізнавальної діяльності й засобів, спрямованих на розвиток особистості студента, становить для вітчизняної педагогіки не лише теоретичний інтерес, але й практичну значимість. Вивчення й узагальнення цього досвіду має також важливе значення для розвитку й удосконалення всіх форм співробітництва в галузі освіти, професійного партнерства й інформаційного взаємозбагачення.

Упродовж понад 35-річного досвіду застосування інформаційних технологій і комп'ютерних систем у практиці середньої і вищої освіти США американські психологи і педагоги постійно дискутують щодо їхньої ефективності в навчальному процесі. Такі дослідники, як А. Кролі, М. Кларк, М. Джарито, Р. Козма та ін. [11, 12], зазначають, що застосування інформаційних технологій приводить до значного скорочення термінів навчання і, порівняно з традиційними показниками, ефективність такого навчання зростає. А виникнення нових і вдосконалення вже існуючих програмних і апаратних засобів ці автори пов'язують з можливістю внесення змін в організаційні форми навчання, стратегію пізнавального процесу і роль викладача в навчальній діяльності.

Ціннісні орієнтації освіти в США визначалися переходом суспільства від постіндустріального до інформаційного, усвідомленням необхідності безперервної освіти і соціального співробітництва, а також виникненням нових технологій у сфері інформатики, обробки даних, комунікацій і передачі інформації, що сприяли технологізації процесу навчання. При цьому інформаційні технології розглядалися не як засіб засвоєння знань, а як засіб розвитку індивідуального потенціалу студентів, що дозволяє аналізувати навколишній світ і формувати особистісний досвід.

У зв'язку з цим виникли і нові підходи до розробки теоретичних засад використання інформаційних технологій у навчанні, що ґрунтувалися на вже існуючих доробках у галузі оперантного навчання (С. Пресеї, Б. Уотсон, Б. Скіннер), теорії зв'язку, когнітивної психології, а також гуманістичної психології. Аналіз передумов технологізації процесу навчання в США засвідчив, що автори і прихильники різних наукових шкіл та напрямів неоднозначно розуміють і трактують поняття «інформаційна технологія». Це

відбилося у виникненні багатьох термінів, що відрізняються за назвою, але близькі за змістом [6, 7].

Зазначимо, що термін «інформаційна технологія» ввійшов до наукового обігу порівняно недавно (середина 40-х рр. XX ст.), а до цього американські вчені оперували такими поняттями, як «навчальні медіа» (instructional media), «навчальні машини» (teaching machines), «автоматизоване управління навчанням» (programmed instruction) (початок XX ст.). При цьому «навчальні медіа» визначалися як «сукупність усіх технічних засобів, технологій та ін., призначених для збереження або демонстрації певних повідомлень» [7].

Фундатором теоретичних розробок і практичного впровадження інформаційних технологій у систему американської освіти вважають Сідні А. Прессеї. Розробивши навчальну машину, що забезпечує безпосередню підтримку навчання, С. Прессеї стверджував, що «такі машини є унікальним засобом навчання, оскільки реалізують безпосереднє підкріплення, дозволяють вибирати режим з урахуванням індивідуальних особливостей того, хто навчається; забезпечують активну взаємодію з учнем» тощо. Його ідеї набули подальшого розвитку й утілення в процесі використання навчальних машин для підготовки висококваліфікованих фахівців під час Другої світової війни, а термін «навчальні медіа» було замінено на поняття «інформаційна технологія». У цей період (початок 40-х — початок 50-х рр.) інформаційна технологія була пов'язана виключно з «накопиченням, обробкою і поданням інформації в електронній формі». При цьому навчальні можливості інформаційної технології дослідники цього періоду навіть не розглядали. Увага акцентувалася на суто технічних аспектах обробки і передачі інформації, а використання навчальних машин у практиці американської школи було переважно фрагментарним, теоретично необґрунтованим [6, 7].

У зв'язку з тим, що створення навчальних програм у 50–60-і рр. здійснювалося комерційними структурами, без урахування психолого-педагогічних особливостей навчання, в практиці вищої і середньої шкіл США набув поширення технократичний підхід до використання навчальних машин, а в межах теорії програмованого навчання стали розвиватися два протилежні підходи щодо використання комп'ютерів: машинний і програмний. Прихильники машинного підходу розглядали навчальні машини як «інструменти технологізації навчання» і приділяли пильну увагу функціям апаратних засобів та їхньому значенню для процесу навчання в цілому. Представники програмного підходу стверджували, що «розвиток програмного забезпечення з урахуванням мети навчання є важливим компонентом програмованого навчання». Вони також вважали програмоване навчання засобом «складного моделювання, що дозволяє краще зрозуміти взаємодію

«викладач-студент» і сприяє створенню нових навчальних стратегій». Результатом протиріч між цими напрямками (машинним і програмним) стала домінуючою в американській теорії програмованого навчання точка зору, що програмне забезпечення важливіше за апаратні засоби, а програми і машини виконують різні, незалежні одна від одної, навчальні функції, тобто відповідно до цього підходу програмне забезпечення — це обов'язкова складова програмованого навчання, проте апаратний засіб є лише передавальним пристроєм [6].

Застосування навчальних машин наприкінці 50–60-х рр. у педагогічній теорії й освітній практиці США відзначалося цінностями раціоналістичної технократичної свідомості, спрямовувалося на модернізацію навчального процесу, орієнтованого на досягнення в навчанні гарантованих позитивних результатів. Трактуючи поняття «інформаційна технологія» в цей період неоднозначні, що, звичайно, не могло не позначитися на її дидактичному призначенні стосовно освітньої системи США. Тому наприкінці 60-х — початку 70-х рр. проблема інформаційних технологій знову набула актуальності. Окрім того, науково-технічний прогрес, зростаючі можливості комп'ютера, виникнення нових апаратних засобів і програмного забезпечення, активізація інформаційно-комунікативних процесів зумовили необхідність уточнення поняття «інформаційна технологія» стосовно практичного навчання.

Теоретичним фундаментом розробки категорії «інформаційна технологія» в США є прагматистська педагогіка (Дж. Дьюї), концепція розвиваючого (Дж. Брунер) й індивідуалізованого (Х. Паркхерст) навчання [13].

У межах нової освітньої парадигми, на думку американських учених, застосування інформаційних технологій у навчальній діяльності передбачає розгляд: а) інформаційного середовища з точки зору вільного доступу до інформації за власним вибором та ініціативи самого суб'єкта; б) інформаційних технологій як засобу створення умов для особистісного зростання студента і стимулювання його до виявлення своєї індивідуальності. Це свідчить про якісне зрушення підходів щодо використання інформаційних технологій у навчанні в педагогіці США від машинно-орієнтованого (технократичного) до гуманістичного. В цьому вбачається одна з головних еволюційних тенденцій застосування інформаційних технологій в американському освітньому просторі.

Сучасний етап розвитку суспільства потребує вирішення педагогічною наукою і практикою в США існуючих протиріч в освітній сфері, усунення наявних недоліків у навчанні і виведення його на якісно новий рівень, адекватний соціальним змінам, зумовленим переходом суспільства від «індустріальної» до «інформаційної» стадії розвитку. Це спровокувало процес реформування всіх рівнів освіти і пошук нових засобів, необхідних для його здійснення.

Аналіз американської психолого-педагогічної літератури, нормативних документів довів, що на сучасному етапі розвитку освіти США намітилася тенденція до зміни педагогічних парадигм [7]. Формується нова інтегрована теорія освіти, яка поєднує технократичні, когнітивні й гуманістичні концепції навчання. У центрі навчання перебуває особистість його активний суб'єкт, який набуває особистого досвіду в такій діяльності. Інформаційні технології навчання використовуються в побудові раціональної стратегії навчання для кожного, хто навчається, на основі його власних моделей, процесу навчання і змісту предмета; забезпечують принципово новий рівень інтерактивної взаємодії користувача з іншими особами або інформацією; реалізують занурення того, хто навчається, у власний досвід, сприяють розвиткові його творчих здібностей через відкриття і дослідження, а також забезпечують умови для його «самоактуалізації».

Виникнення нових апаратних та програмних засобів і розширення можливостей вплинули на зміну форм здійснення навчальної діяльності та визначення в ній нової ролі учасників процесу навчання. Різносторонній розвиток особистості потребує застосування адекватних інформаційних технологій навчання в навчально-виховному процесі. Тому в американській психології і педагогіці розробляються критерії, які б дозволили виявити освітню цінність цього технічного засобу. Інформатизація американської освіти на сучасному етапі спрямована на реалізацію орієнтованого на людину підходу стосовно застосування інформаційних технологій навчання. Відповідно можна констатувати розвиток тенденції особистісної орієнтації інформаційних технологій у навчальному процесі.

Традиційно американська школа відрізнялася підвищеною увагою до заохочення індивідуалістичних тенденцій і духу «змагальності» в навчанні. Нині пріоритет надається колективному навчанню і розвиткові комунікативних умінь. Адекватними засобами створення оптимальних умов для взаємодії всіх суб'єктів навчання є методи кооперативної і глобальної освіти. Кооперативне і глобальне навчання здійснюється на основі застосування інформаційних технологій, що базуються на мережевих технологіях Інтернету: гіпермедіа, WWW, електронна пошта, дошка оголошень, чати, форуми, телеконференції та ін. Застосування інформаційних технологій у сучасному мережево-освітньому просторі набуває вже іншого значення — «інформаційно-комунікаційних технологій», де під комунікаціями розуміються й технічні комунікації (зв'язку), й комунікації-спілкування, й комунікації-обмін інформацією на новому технологічному рівні.

Використання інформаційних технологій у змісті і практиці навчання цілеспрямовано підтримували федеральний уряд США, представники комерційних структур і наукової спільноти. Це відбилося в нормативних документах урядових і неурядових організацій: «Національна інформаційна інфраструктура» (1993, 1994), «Знову творячи школу: технологія зараз» (1995), «Стартова ініціатива» (1996) та ін. Намічені глобальні зміни в

галузі освіти потребують значних зусиль держави й американського суспільства для якісної зміни всієї освітньої сфери.

Розширення інформаційної інфраструктури сприяло впровадженню інновацій в освітній сфері США: виникнення віртуальних науково-дослідних інститутів, створення загальнонаціонального освітнього проекту для середніх шкіл K-12, розробка стандартизованих тестів; організація системи дистанційної післядипломної освіти; проведення електронних лекцій і залучення до процесу навчання нових учасників (батьків, учених, професіоналів, політичних лідерів та ін.).

Запропоновано декілька основних напрямів застосування інформаційних технологій в освіті:

- розробка сучасних видів репрезентації навчальних матеріалів для різних форм навчання (методичний аспект);
- підготовка, видання й оперативне перевидання всіх видів навчально-методичних матеріалів (поліграфічний аспект);
- організація оперативного отримання необхідних інформаційних матеріалів на ґрунті масштабного використання комп'ютерних мережевих технологій (інформаційний аспект);
- розробка сучасних форм, методів навчання і контролю знань, здебільшого для індивідуального засвоєння досліджуваного матеріалу (дидактичний аспект);
- організація набуття студентами навичок інформаційної культури, застосування інформаційних і комп'ютерних технологій, що використовуватимуться в майбутній або існуючій професії (організаційний аспект);
- формування системи дистанційного навчання на методичному, технологічному, технічному й адміністративному рівнях (аспект дистанційного навчання);
- організація підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу для вирішення сформульованих раніше завдань (кваліфікаційний аспект) [10].

Узагальнюючи, можна констатувати, що тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання віддзеркалюють ідею інформатизації навчального процесу як важливого засобу вдосконалення освітньої системи й забезпечення соціального прогресу.

Термін «інформаційна технологія», що досить давно застосовується в науковій термінології, набув (та продовжує набувати) нового значення у сфері освіти – це не тільки акумуляція, обробка та видача тепер уже електронної інформації до всіх користувачів, які її потребують. Це сукупність інформаційних технологій, що слугують освітянським цілям, і це також:

- потужний засіб колективного навчання та розвитку комунікативних здібностей;

- спосіб поліпшення умов для стимулювання зростання особистісної індивідуальності студента та її прояву;
- інформаційний осередок, який характеризується вільним доступом через власну ініціативу самого суб'єкта;
- метод розробки та спрямування навчально-пізнавальної практичної діяльності на розвиток особистості;
- система прийомів, яка надає можливість створити найкращі умови для забезпечення взаємної комунікації всіх суб'єктів навчального процесу завдяки інтерактивному спілкуванню через мережу Інтернет.

Водночас аналіз освітніх процесів доводить, що технології навчання є складовою соціальних технологій, оскільки застосовуються в системі освіти, яка, у свою чергу, є соціальною системою [1]. Освіта як різновид духовної діяльності, продукт і засіб передачі соціального досвіду була і залишається важливим інструментом соціалізації та участі молоді в суспільному житті своєї країни.

Соціальна технологія — це багатогранне та комплексне явище, різновидом якого вважають інноваційні технології, підґрунтям формування яких є інноваційні знання новий рівень використання ресурсів (соціальних, природничих, управлінських, духовних, виробничих тощо). Технології розкривають рівень застосування наукових досягнень у практичній діяльності, чим коротший ланцюжок між наукою і практикою, тим досконалішими є технології [2, 5].

На думку фахівців, Інтернет — соціальне явище, інститут взаємодії з усією соціальною та культурною системою суспільства, належить до важливої складової сучасних соціальних комунікацій, а головною характеристикою його стає комунікативність [8]. Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання, які базуються на Інтернет-технологіях або Інтернет-комунікаціях, поглиблюють та конкретизують взаємозв'язки понять, що розглядаються, надають нового поштовху для вдосконалювання змісту, форм і засобів інноваційних технологій в освітньому процесі.

Резюмуючи, можна відзначити теоретичний та прикладний підходи до питань застосування інформаційних технологій в освітньому просторі США.

На теоретичному рівні визначено, що інформаційні технології розглядаються як стратегії розвитку національного освітнього простору, віддзеркалюючи тактику реалізації освітніх технологій; інформаційні технології дистанційного навчання співвідносяться з технологіями навчання як процесуальна частина дидактичної системи в освітньому процесі; належать до інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, які характеризуються базовими атрибутами — комунікаціями, що тлумачаться в подвійному значенні: як канали передачі інформації та як інтерактивне спілкування в Інтернет-просторі. Роль інформаційних технологій у системі вищої освіти обґрунтовано інформаційно-комп'ютерною парадигмою, яка зумовлює

переваги можливостей навчання на відстані завдяки всевітній комп'ютерній мережі Інтернет засобами дистанційної освіти.

На прикладному рівні виявлено головні тенденції організації впровадження інформаційних технологій в освітньому процесі університетів США, серед яких найважливішими є еволюційні зрушення в освітньому середовищі, які характеризуються безупинним прямуванням від «технічних засобів» до інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання, що науково доводять американські вчені та фахівці, а також підтверджуються практикою й результатами американської системи навчання.

Оскільки вітчизняна практика дистанційного навчання поки є незначною, для українських фахівців, що розвивають нові методи навчання, великий інтерес становлять висновки й узагальнення зарубіжних, зокрема американських діячів, дистанційної освіти на основі багатого практичного досвіду. Водночас не можна недооцінювати і значення особливостей української освіти, які унеможливають просте перенесення зарубіжного досвіду в практику навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев А. А. *Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях : дис. ... д-ра пед. наук* / А. А. Андреев. — М. : МЭСИ, 1999. — 289 с.
2. Каширин В. П. *Философские вопросы технологии: социологические, методологические и технологические аспекты* / В. П. Каширин. — Томск : Изд-во Томского ун-та, 1988. — С. 247.
3. Кисилев А. С. *Роль нарождающегося информационного общества в развитии мировой цивилизации : моногр.* / А. С. Кисилев. — М. : Компания Спутник+, 2005. — С. 11–22.
4. Колин К. К. *Человеческий потенциал и социальные технологии в информационном обществе* / К. К. Колин // Доклады АН высшей школы России. — 2003. — № 1. — С. 87–100.
5. Кузнецов А. О. *Інноваційно-технологічний підхід у державному регулюванні складних соціально-економічних систем [Електронний ресурс]* / А. О. Кузнецов. — Режим доступу: <http://www.academy.kiev.ua/ej1/txts/KUZNEZOV.htm>.
6. Олійник О.В. *Інформаційні технології дистанційного навчання у вищій бібліотечній освіті США: дис... канд. наук з соц. комунікацій: 27.00.03* / Харківська держ. академія культури. — Х., 2008. — 229 с.
7. Скрябина О. Ю. *Информационные технологии обучения в современном образовании США (гуманистический аспект) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук.* / О. Ю. Скрябина. — Волгоград, 2000. — 23 с.
8. *Социальные коммуникации в Интернет-среде* // Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров [и др.] ; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перельгиной. — М. : Альтекс, 2004. — С. 351–363.

9. Філіпова Л.Я. Інформаційно-комунікативні прояви ресурсного потенціалу Інтернету // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: наук.журнал / Нац. академія керівн. кадрів культури і мистецтв* — К., 2010. — №.2 — С.44–48.
10. Юсуфбекова Н. Р. К проблеме разработки основ педагогической инноватики / Н. Р. Юсуфбекова // *Новые исследования в педагогических науках. / сост. И. К. Журавлев, В. С. Шубинский.* — М. : Педагогика, 1990. — Вып. 1 (55) — 80 с.
11. *Continuing professional development: pathways to leadership in the library and information world / ed. by Ann Ritchie, Clare Walker.* — München : Saur, 2007 — 319 с.
12. Garito M. A. *Teaching and learning in universities in the year 2000 [Електронний ресурс] / М. А. Garito // Paper presented at the meeting of the International Conference on Distance Education. Vienna. // - Режим доступу: www.dppi.poliba.it/polotecnologico/nettuno.htm*
13. Dewey J. *Democracy and Education / J. Dewey.* — New York : Free Press (original work published in 1916). — 1997. — 254 p.

Надійшла до редколегії 23.12.2010 р.

УДК 025.5/6

В. Ю. ВАХНОВАН

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ

Висвітлено сутність та структуру соціологічного моніторингу як інформаційно-комунікаційної складової системи менеджменту якості бібліотечних послуг.

Ключові слова: соціологічні дослідження бібліотек, соціологічний моніторинг, система менеджменту якості бібліотечних послуг.

Рассмотрены сущность и структура социологического мониторинга как информационно-коммуникационной составляющей системы менеджмента качества библиотечных услуг.

Ключевые слова: социологические исследования библиотек, социологический мониторинг, система менеджмента качества библиотечных услуг.

The essence and structure of the sociological monitoring is considered as information and communication part of library services quality management system.

Key words: library's sociological researches, sociological monitoring, library services quality management system.